

Írta: Nagy Imréné – Szatmári Sándorné

FOGLALKOZÁSUK: CSALÁDGONDOZÓK

Az alábbi írás a lapunk által 2000. decemberében kiírt esettanulmány-pályázat III. helyezettje.

Szolgálatunk külterületen is lát el családgondozói feladatokat. Egy általános iskolában tartunk fogadóórát, ahol az ottani lakosok, pedagógusok, védőnők, óvónők, orvosok, ifjúsági felelősök közvetítésével találkozunk a veszélyeztetett gyermekek és családok problémáival.

A leírt problémáról 1999. nyarán kaptuk a jelzést

A család felépítése: teljes család négy gyerekkel. Két fiú (R., aki 17 éves, Zs., aki nagykorú) és két lány (T. 7. osztályos és N. 4 éves).

Az óvoda és az általános iskola ifjúságvédelmi és gyermekvédelmi felelősei által jelzett veszélyeztetés az anya alkoholfüggését jelölte meg problémaként. Mivel a jelzés értelmében nemcsak a gyermekek, hanem a család más jellegű problémája -felhalmozott számlák stb. – is szerepelt, ezért a családgondozói csoport területi felelősével együtt kerestük fel a lakásán az érintett családot.

A látogatás alkalmával a bennünket fogadó **anya** együttműködően, elfogadóan viselkedett. Nehezen fejezte ki gondolatait, kereste a megfelelő szavakat, akadozva beszélt.

Külsőre alacsony, madárcsontú, törekeny, középkorú asszony. Elmondta, hogy tizennégy éve van otthon, nem jár sehova. Nagyon kevés pénzből oldja meg a közüzemi befizetéseket és a család ellátásának gondját. Jövedelmét csak a családi pótlék, gyermekvédelmi támogatás és a főállású anyaként kapott összeg képezi, ez az összeg a létminimum szintjét is alig érte el.

Férje folyamatosan dolgozik, gyakran hétvégén sincs otthon, de tőle nem kap pénzt, csak ha kér. Ezt megalázzónak érzi, ezért csak akkor fordul hozzá, ha már ételre sem futja. Időnként lecsíp a befizetésre szánt összegekből, ezért halmozódik a számlája, amelyeket kisebb-nagyobb befizetésekkel törleszt ugyan, de végleg kifizetni nem tudja.

Minden háztartási munka az ő feladata, a kertásástól kezdve a baromfinevelésig, a gyermekekkel való foglalkozásig.

Amíg kisebbek voltak a gyerekek, megbirkózott a feladattal, de ez most már meghaladja az erejét. Legnagyobb problémája a két nagy fia, akik már befejezték iskolai tanulmányaikat, de nem jelentkeztek továbbtanulásra, szakmát szerezni nem akarnak. Életcéljuk nincs, legalábbis ő nem látja. Különösen a kisebbikkel vannak problémái, mert ő gyakran durva, agresszív. A két kicsivel jól boldogul.

Kezdetben nem vállalta fel alkoholfüggését, később azonban elismerte, hogy azért nyúl az italhoz, mert akkor legalább elfelejti a gondjait. Már volt önként elvonókúrán, de két évre rá visszaesett. A családja erőfeszítéseit nem értékeli, munkáját semmibe nézik. Ittasan kötekszik, békétlen, ezért már többször megütötte a férje. Újabban a kisebbik fia is bántalmazza.

Az **apa** szintén középkorú, jól táplált, viszonylag alacsony, zömök alkatú. Lassan, megfontoltan beszél, átgondolt, általában nyugodt vérmérsékletű. Foglalkozása szobafestő.

Őt megkérdezve az alábbi problémát fedtük fel:

Közte és a felesége között folyamatosan vált rosszabbá a kapcsolat, amelynek egyetlen okaként a feleség tíz éve tartó italozását jelölte meg. Már ott tart, hogy legszívesebben elválna, egyáltalán nem hiszi, hogy képes az asszonya az alkoholoról teljesen lemondani. Elismerte, hogy, amikor már az idegei nem bírták, tettelesen bántalmazta az ittasan izgága feleségét, s emiatt lelki problémái is voltak. A családról való gondoskodás miatt plusz feladatokat vállalt. Minden idejét a munkahelyén töltötte, elmenekült a családi perpatvar elől, az anya irányában teljesen elutasító magatartást tanúsított, s valóban nem segített a gyermekek nevelésében.

A problémás gyerek R., aki 17 éves, alkata zömök, sportos. Járt egy évet szakmunkásképzőbe, de otthagyta. Ideje nagy részét csavargással töltötte a barátok társaságában. Gyakran napokra eltűnt, s a családja nem tudta, hol tölti az idejét.

Többszöri próbálkozásra nehezen tudtunk vele kapcsolatot teremteni.

A probléma szerinte az volt, hogy:

- Az anya gyakran ittas.
- Kevés a pénzük, nem kap elég zsebpénzt.
- Az anya túl sokat követelt tőlük – önellátás, rendszeres takarítás, beszámolás, hol tölti a szabadidejét, jelentse be, ha éjszakára is odamarad, külsején ne viselje a baráti csoport jellemzőit (skinhead stílus) stb.
- A jövő nem érdekli. Fontos, hogy sok pénze legyen (szakmát nem tanult).

A másik fiú Zs. (Ő már nagykorú, 18 éves, időnként segédmunkákat végez. Vékony, magas, természetére apjára ütött.)

Probléma Zs. Szerint:

- Az anya italozó magatartása.
- R. agresszivitása, csúnya beszéde, anyjával szemben.
- Saját életének alakítása érdekében nincs önismerete, információja arról, hogy milyen lehetőségei vannak.

A nagyobbik kislány T. (13 éves, külseje ápoltságos, csinos, széparcú lány. Kortársaival, tanáraival jó a kapcsolata udvarias, csendes, visszahúzó egyéniség)

Probléma T. szerint:

- Az anya italozó magatartása.
- Szégyelli édesanyja viselkedését, életmódját.
- Gyakran ő ment a kishúgáért az óvodába.
-

A kisebbik kislány, N., 4 éves, korának megfelelően fejlett, babaarcú, szép kislány. Csendes, az óvodai foglalkozásokban részt vett, magatartásával, viselkedésével nincs probléma.

A kolleganóval úgy döntöttünk, hogy a problémamegoldás érdekében mindketten gondozzuk a családot, mégpedig úgy, hogy ő az anyát próbálja képessé tenni feladatai ellátására, italfüggésének legyőzésére és mentális gondjainak feldolgozására, én pedig a család többi tagját segítem.

A megoldási stratégiák közül első körben a következő megoldást dolgozta ki:

- Az anyát kimozdítani az otthoni környezetéből. Az alábbi lehetőségek ajánlásával – kéthetenkénti rendszerességgel eljár a GYET-es klubunkba, ahol új információhoz juthat, szociális és mentális gondjait is megbeszélheti, megoszthatja másokkal.
- A gyerekekkel részt vesz a szervezett programjainkon (gyermeknap, ünnepek, kulturális lehetőségek – pl. mozi, színház).
- Beszél az anya házi orvosával és pszichiáterével az italfüggőség kialakulásáról, megszüntetési lehetőségeiről, informálódik és tájékoztatja az anyát.
- Szociális helyzetük javítása.

Pszichiátriai szakvélemény:

Az anya 1996-ban járt utoljára a szakorvosnál. Az elmúlt tíz év alatt többször állt pszichiátriai kezelés alatt, gyógyszeres, műszeres kezeléseket részesült. A gyógyszeres, injekció kúrát újra javasolják a számára. A terápiás kezelés nem kényszeríthető, ha a beteg nem járul hozzá.

Több információra volt szükségem ahhoz, hogy a problémát kibontsam, ezért R-rel, mivel számomra ő volt nagyobb veszélyben, további beszélgetéseket kezdeményeztem, s az alábbi információt szereztem be:

- Nem akar továbbtanulni, mert a baráti körében nincs értéke a tudásnak.
- Időszaki munkát vállalt – dinnyét árult –, s a kapott pénzből pótolta zsebpénzét, ruhatárát bővítette.
- Érzzi a felgyült feszültséget magában, de levezetésére tudatosan nem figyel, nem keresi az alternatív megoldásokat. Leginkább az anyjával való konfliktushelyzetekben érez erősödő agresszív feszültséget.

A probléma, ahogyan látom, állandóan jelen van a család életében, s ez már önmagában jelzi a súlyosságát, környezetére gyakorolt hatását.

A veszélyeztetés megjelenésének időpontja, az apa szerint, a jelenleg középső csoportos óvodás gyermek három éves korára tehető.

Az anya problémái – gyes-szindróma, magára hagyás, izolálódás – mellé társultak a nagyobb gyermekek serdülőkori problémái, a serdülőkor különböző nehézségei, elsősorban:

- 1./ önérvényesítési törekvés,
- 2./ kortárs kapcsolatok,
- 3./ érdeklődés, jövőkép hiánya,
- 4./ továbbtanulási vágy hiánya.

R. viselkedése, rugalmatlan gondolkodása hozzájárult a probléma nehézségéhez.

Csak a jó (kortárskapcsolatok) vagy csak a rossz (anya) dolgokat látta, középút számára nem létezett, a jövőnek nincs értéke csak a „most” a fontos.

Összegzés

1. R. anyjával való kapcsolata, önértékelésének hiánya miatt nem találta a helyét a családban, a társadalomban, s a serdülőkori problémák tovább növelték bizonytalanságát. Agresszivitását anyja ellen fordította, aki ezt lázadásnak, kezelhetetlenségnek tekintette, ezt szülői szerepének kudarcaként élte meg. Egyre nagyobb a szakadék alakult ki közte és R. között, belső feszültségeit is többnyire anyján vezette le.

2. Az apa és anya közötti kapcsolatból hiányzott a szeretet, a türelem, a bizalom, a megértés. Egymással s a család tagjaival csak a legszükségesebb kommunikáció volt jelen, ami indulatokkal, feszültségekkel terhes. Az anya szerint „több szeretetet kapott a férjétől a kutya, mint ő, mert azt legalább megsimogatta”.

3. A nagylány – a családi mintát látva – szükségtelennek érezte későbbi életében az anyai szerepet, jövőképében nem szerepelt a család, a szeretet, az összetartozás.

4. Zs. /a nagykorú/ teljesen önálló életet élt, szakmát szerezni nem akart, a családdal ritkán találkozott, kerülte őket, elfoglalta magát a saját életével, s ez kielégítette.

5. Az anya magába forduló volt, kereste saját hibáit, családi problémáit megoldani nem tudta, gyenge jelleművé vált kishitűsége, önértékelésének, önbizalmának hiánya miatt. Mivel úgy érezte túl nagyok számára a problémák és velük magára maradt, anyai szerepének, feladatainak megfelelésére képtelen, ezért az itálhoz menekült, a családjától nem kapott segítséget, megbecsülést, biztatást, szeretetet a férfitagoktól, akik fontosak számára.

A megvalósítandó rövid, hosszú távú célok érdekében az alábbi terveket tűztük ki.

1. Az anya kimozdítása otthonról, szervezett programokba való bekapcsolása erősítése.

2. A fiúk meggyőzése saját életük, jövőjük kialakítása érdekében. Felelőségük tudatosítása saját személyiségük fejlődéséért.

A személytelenségből való kilépésre törekvéssel saját arc, pozitív személyiségjegyek kialakulásának elősegítése. Belső feszültségek értelmes levezetésének megtanulása. Személyes, egyéni kapcsolatok kialakítása, szülőkkel, egymással a családon belül.

3. Családon belüli kommunikáció kialakulásának segítése.

4. Az apa szülői szerepének, feladatainak, felelőségének át-beszélése, megerősítése. Apa-anya kapcsolatában a humánus örök értékek visszahozásának segítése – szeretet, hit, bizalom –, a jövő felé mutató.

5. A nagylány önismereti – személyiségfejlesztő programba való bejuttatása, a család értékeinek tudatosítása, felvállalása, fejlesztése. Nyári programokba való bekapcsolódás /úszás, üdültetés/.

Családgondozásunk során csak az anyával és az intézményekben (óvoda-iskola) tartózkodó gyerekekkel tudtuk rendszeres kapcsolatot kialakítani. Így rövid időn belül a nagylány bekapcsolódhatott az önismereti-személyiségfejlesztő programba, bizalmas kapcsolatba került velünk és az ifjúságvédelmi felelőssel.

Az óvodával való kapcsolattartásban a kicsi lány fejlődése és az anya változásának napi kontrollálásával, figyelemmel kísérésében kértem segítséget.

Az anya mentális állapotának helyreállításában a GYET-es klubba (2 hetente) való részvétel, a látogatások során a személyes beszélgetések rövid időn belül azt az eredményt hozták, hogy kommunikációs készsége fejlődött, problémáiról nyíltan beszélt, az italozást felvállalta, kevesebb alkoholt fogyasztott, gyógyszeres pszichiátriai kezelésbe kezdett.

Az apával és a fiúkkal azonban ritkán találkoztunk, s eleinte nem akartak együttműködni.

A fordulópontot a kapcsolatban egy majdnem tragédiába végződő konfliktusos **krízishelyzet** hozta, amelyben az anya R. bántalmazása miatt életveszélybe került.

A bántalmazást az anya provokálta ki ittas állapotában. Az anya két hetes kórházi kezelése alatt több alkalommal találkoztunk az apával, a fiatalkorú fiúval és a fiatal felnőttel. A beszélgetések hatására változott meg a látásmódjuk az anyával, önmagukkal, s a családjukkal kapcsolatban. Megvitattuk a problémát, s kidolgoztuk a megoldásra vonatkozó alternatívákat.

Az anya felgyógyulása után családi mediációs beszélgetést kezdeményeztünk, ahol a múltat lezárva pozitív hozzáállásban az alapprobléma megszüntetése érdekében megállapodás kötöttünk minden családtaggal. Folyamatosan győződünk meg arról, hogy a vállalt feladatokat betartják-e.

1. Az anya gyógyszeres kezelést kap az alkoholfüggősége megszűnésére.
2. A fiatalok a Munkaügyi Központ által szervezett szakmunkásprogramba bekapcsolva, szakmát szereznek.
3. Az apa felvállalta az apai szerepet, a fiúkkal bensőségebb kapcsolatot alakít ki. Részt vesz a házi munkában, és szervezi a fiúk részvételét is (kert- és jószág gondozás). Erősíti a feleségét, tudatosítva személyisége fontosságát mindannyiuk számára.
4. Minden hétvégén, vasárnap délben együtt ebédelnek, utána mindenki elmondja, mivel foglalkozott a héten, milyen gondjai, problémái vannak. Együtt készítenek költségvetést. Folyamatos részletfizetéssel kiegyenlítik a tartozásokat. Az apa megbízásában a nagylány fizeti be a csekkeket és jár bevásárolni.
5. Az anya rendszeresen eljár a klubfoglalkozásokra, ahol az álláslistát is figyelemmel kísérik számára. Megbeszéltük, hogy kezdetben havonta találkozunk a családdal, és a változásokról, a felmerülő problémákról közösen döntünk.

Felvettem a kapcsolatot a Munkaügyi Központtal, s bejuttattuk R-t és Zs-t 9 hónapos szakmát adó tanfolyamra. A gyakorlati hely a szakmaszerzés után munkát is tudott számukra biztosítani.

Az anya nagy erőfeszítések árán, többször visszaesve, de féléves kezelés után „absztinensnek” mondható. Utánajárt és beiratkozott a Munkaügyi Központ által szervezett reintegrációs programba, amely visszasegítette őt ahhoz, hogy saját jövőjét kézbe vegye és megtalálja helyét a társadalomba.

Végül sikerült állást találnia, ismét fontos lett önmagának, a családjának és a munkahelyi közösségnek.

A család két év gondozás után ma már képes arra, hogy a felmerülő problémáit kezelje, vagy megkeresse és igényelje a segítséget, döntéseket hozzon megfelelő mérlegelés és információszerzéssel, s önálló életre elengedje a közben felnőtt korúvá lett gyerekeit.

Értékelés

A munkánk során jó kapcsolat alakult ki a családdal.

A rövid és hosszú távú célokat teljesítettük. Ebben a családban az könnyítette meg a munkánkat, hogy az anya gyermekeihez, férjéhez való érzelmi kötődése erős volt, folyamatos és nyílt. Erre az erősségre tudtunk építeni. Így sikerült elérni nála, hogy le tudta győzni félelmeit, gátlásait, ellen tudott állni az alkohol csábításának. Az apa, a fiatal felnőtt, a fiatalok, és a nagylány egyéni látásmódját a kapcsolattartásban sikerült pozitív irányban átformálni, személyiségüket, értékrendszerüket fejlesztve, szeretetüket, figyelmüket önmaguk és az anya felé fordítani. A változásokra így nyitottakká váltak, problémáik megoldásához megkapták a szükséges információkat, segítséget, s kitartóan törekedtek a közösen kidolgozott, személyre szóló feladatok teljesítésére. Elfogadtak minket, mint segítőkét, hiszen segíteni csak annak lehet, aki hagyja és aktív résztvevő a kapcsolatban.